DISCURS RAPORTAT ÎN *CAZANII*

DORA VĂETUȘ
Universitatea din București

1. Introducere

Ne propunem să ilustrăm formele de discurs raportat cu exemple din trei texte omiletice românești: Coresi – *Carte cu învățătură* (1581), Varlaam – *Carte românească de învățătură* (1643) și Antim Ivireanul – *Didahii*. Utilizăm generic termenul *Cazanii*, chiar dacă în titlurile de mai sus nu apare această denumire, însă *Cartea cu învățătură* a lui Coresi este cunoscută sub titlul *Cazania a II-a,* iar *Cartea românească de învățătură* a lui Varlaam este numită *Cazania lui Varlaam*. De fapt, aceste două texte omiletice reprezintă ceea ce se cheamă *Evanghelii cu învățătură,* în timp ce al treilea text constituie o selecție de predici ținute cu diverse ocazii.

Ne vom opri la analiza unui fragment din *Evanghelia după Luca, Parabola vameșului și a fariseului*, așa cum este citată sau relatată în *Cazaniile* amintite. Am ales această parabolă deoarece ea apare doar în *Evanghelia după Luca*, prin urmare nu există diferențe legate de forma parabolei în mai multe *Evanghelii*. În final, vom observa că atitudinea autorilor predicilor față de textul *Evangheliei* este diferită, chiar dacă respectul față de textul sacru este același.

1.1. *Discursul raportat. Preliminarii teoretice*

Discursul raportat a fost analizat din mai multe perspective: gramaticală, retorică, pragmatică, naratologică, logico-semantică etc. Dintre lucrările recente în limba română, semnalăm teza de doctorat a lui Cezar Bălășoiu cu titlul *Discursul raportat în textele dialectale românești* (Bălășoiu 2004), care propune o abordare gramaticală, logico-semantică și textuală, și cea a Iulianei Chiricu, intitulată *Trăsături și funcții ale discursului raportat în interacțiunea verbală* (Chiricu 2009), care propune o abordare pragmatică.

În lucrarea noastră, pornim în primul rând de la perspectiva tradițională asupra discursului raportat, așa cum apare în GALR și GBLR, urmând însă și alte direcții din abordarea teoretică a polifoniei. Laurence Rosier, în studiul său *Le discours rapporté. Histoire, théories, pratiques* (Rosier 2009), definește discursul raportat drept o pereche formată dintr-un **discurs citant (C)** și un **discurs citat (c)**. Există două tipuri de discurs raportat: direct și indirect (GBLR: 643-649). Opoziția discurs direct / discurs indirect este una de tip gramatical. În alți termeni, se face o delimitare între vorbirea directă (stilul direct) și vorbirea indirectă (stilul indirect) (GALR II: 859-868). **Discursul direct** păstrează atât forma, cât și conținutul semantic al enunțului inițial prin citarea acestuia, reproducerea lui exactă. **Discursul indirect** presupune relatarea, parafrazarea, reformularea unui enunț, păstrându-se doar conținutul lui semantic și modificând forma acestuia. Ne vom referi, în măsura în care se întâlnesc în text, și

BDD-V1135 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:52 UTC)

la unele forme mixte ale discursului raportat: discursul direct legat (o construcție neacceptată de normele limbii literare) și discursul indirect liber (stilul indirect liber, specific textelor beletristice). În literatura de specialitate se discută și despre discursul narativizat, apropiat de discursul indirect, dar care presupune utilizarea unor cuvinte care au rolul de a rezuma un conținut (Bălăşoiu 2004: 79-82; Rosier 1999: 225-233).

Discursul raportat, direct sau indirect, este semnalat de cele mai multe ori prin *verba dicendi*, însă acestea pot și să lipsească. În discursul direct intervine o ruptură enunțiativă, marcată uneori prin anumite semne ortografice – două puncte, majusculă, ghilimele, pentru că acesta presupune existența a doi locutori, cu alte cuvinte, a polifoniei. Astfel, în discursul direct nu există o relație de subordonare între enunțul cadru și enunțul inserat (citat). În discursul indirect raportul de subordonare este indicat prin prezența în special a conectorilor *că* și *să*. Discursul indirect nu mai presupune polifonie, ci existența unui singur locutor.

Discursul raportat ridică și problema „fidelității" față de discursul originar. Citarea reprezintă un discurs fidel, literal, în raport cu un discurs originar. Se poate observa gradualitatea modalităților de citare a enunțului inițial: citare exactă, citare prin sinonimie (lexicală, contextuală, contextuală lexico-morfologică), citare coruptă (prin suprimarea unor elemente, prin modificarea topicii elementelor, prin adăugarea unor elemente noi, prin negație în locul afirmației) (Chirilă / Țâra 2012: 41-52).

1.2. *Particularități ale discursului raportat în* Cazanii

Discursul raportat este specific, între altele, textelor științifice, în care este frecventă citarea opiniilor unor cercetători, de aceea îl regăsim și în *Cazanii*, un tip de cărți bisericești încadrate de unii cercetători în stilul științific (Coteanu 1961: 55-56; Chivu 1997: 15). Specific *Cazaniilor* este să citeze din *Sfânta Scriptură*, mai ales din *Evanghelii*, întrucât *Cazania* reprezintă o exegeză a unui fragment din *Evanghelie* citit într-o anumită duminică sau la o anumită sărbătoare. Lipsa de exactitate în citarea *Evangheliei* nu reflectă necunoașterea textului sacru, intenția cu care autorul predicii modifică textul originar este de natură exegetică, el interpretează textul pentru a-l face înțeles auditoriului. Citarea unei surse denotă cel mai adesea încrederea față de aceasta, de aceea poate constitui un argument al autorității, des întâlnit în stilul științific, ceea ce presupune a considera enunțurile unei autorități în domeniu drept argumente pentru susținerea sau respingerea unei teze (Sălăvăstru 2003: 175).

Particularitățile de tip omiletic ale celor trei texte analizate contribuie la o raportare diferită la *Sfânta Scriptură*. Primele două predici la *Duminica Vameșului și a Fariseului*, din *Cazaniile* lui Coresi și Varlaam, reprezintă omilii exegetice, având ca scop explicarea, exegeza pericopelor evanghelice, verset cu verset. Predica lui Antim Ivireanul însă este o omilie tematică sau sintetică, tratând o singură temă aleasă din pericopa evanghelică a zilei. Reprezintă tot o exegeză, dar se concentrează asupra unui anumit fragment, celelalte idei din text având un rol secundar (Gordon 2001: 253). Tema celor trei predici analizate este aceeași – îndemnul la smerenie, pocăință și condamnarea mândriei.

Există și alte diferențe care contribuie la înțelegerea raportării diferite la textul *Sfintei Scripturi*. S-a dovedit că originalul *Cazaniei* coresiene analizate de noi este o culegere de cuvântări tipărită pentru prima dată de Ivan Feodorov la Zabludovo, în Lituania, în 1569, retipărită de mai multe ori. Textul slavon reprezintă, așa cum se obișnuia, o traducere din limba greacă, din manuscrisul *Omiliarul patriarhal*, tipărit prima oară parțial de către Vasile Grecu abia în anul 1939. Nici manuscrisul în limba greacă, nici tipăritura de la Zabludovo nu au pericopele evanghelice plasate înaintea predicii propriu-zise, așa cum apar în textul

BDD-V1135 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:52 UTC)

coresian. Dan Horia Mazilu consideră că această structură este o inovație a lui Coresi, întâlnită în *Tâlcul evangheliilor* din 1567, adoptată apoi și în alte ediții slavone. Coresi adaugă traducerii din slavonă pericopele evanghelice din *Tetraevanghelul* tipărit de el la Brașov în anii 1560-1561, de aceea acestea diferă într-o anumită măsură de pasajele citate sau relatate în originalul *Cazaniei* (Mazilu 2004: 340).

În cazul lui Varlaam, opera sa este inițial tot o traducere, de aceea este tributară structurii stereotipe a *Cazaniilor* (*Evanghelie – Tâlc*), însă cuprinde și părți originale, cum ar fi moralizarea din finalul predicilor (Mazilu 2004: 345). Dan Zamfirescu, în urma unei cercetări amănunțite, demonstrează că izvoarele *Cazaniei* lui Varlaam sunt *Omiliarul patriarhal din Constantinopol*, în versiunea slavonă și în cea românească a lui Coresi din *Cazania a II-a*, *Comoara* lui Damaschin Studitul în versiunea slavonă și probabil în cea neogreacă, originală, și *Evanghelia învățătoare* a lui Kiril Trankvilion-Stavroveţki, Rohmaniv, 1619, (care a fost tradusă parțial în *Cazania de le Govora*, 1642) (VARLAAM I: 437).

Predica lui Antim Ivireanul iese din tiparul cunoscut al *Cazaniilor* și se caracterizează prin adaptarea la societatea de la începutul secolului al XVIII-lea. De aceea, în locul tâlcuirii verset cu verset a pericopei evanghelice, Antim Ivireanul recurge la o predică originală, vie, în care valorifică lecturile sale pentru a răspunde nevoilor spirituale ale contemporanilor săi (Cartojan 1980: 366-370). În *Didahii*, citatele din *Evanghelia* zilei sunt de mici dimensiuni și au un caracter de lemă, demonstrată pe parcursul predicii (Mazilu 2004: 377).

2. Aplicații

Vom analiza cele trei predici, recurgând la identificarea diverselor forme de discurs raportat și încercând să explicăm raportarea diferită la parabolă prin particularitățile de tip omiletic ale textelor și prin faptul că cele trei *Cazanii* se situează pe o scală între traducere și operă originală.

2.1. *Coresi*

Iată *Parabola vameșului și a fariseului*, așa cum apare ea în *Cartea cu învățătură* a lui Coresi:

> *Zise Domnulŭ pilda aceasta: Doi oameni duseră-se în besearecă, să se roage: unulŭ, farisei, iară altŭ, mitarŭ. E fariseiulŭ sta așa, întru elu, și se ruga: «Doamne, laudă ție dau, că nu sântŭ ca alalți oameni, răpitori, nederepți, curvari, sau ca cestŭ mitari. Postescu-mă de doao ori în săptămână și a-zeacea dau den totŭ câtŭ câștigŭ.». Iară mitariulŭ sta departe și nu vrea nece ochii să rădice la ceri, ce ucidea pieptulŭ lui, grăiia: «Doamne, milostivŭ fii mie, păcătosulŭ». Grăescŭ voao, că deștinse acesta dereptatŭ în casa lui, mai vârtosŭ de alaltŭ, că toți cine se înalță, pleacă-se, e cine se va pleca, de sine înălța-se-va.* (CORESI 1581: 11).

După pericopa evanghelică urmează *Învățătură den ceastă sfântă evanghelie* care se deschide cu o scurtă introducere și continuă cu explicarea versetelor, în secvențe de tipul *Evanghelie, Tâlcŭ*:

(1) *Și iaste de aceasta adeveritŭ, că* ***înseșŭ cuvintele ale cești evanghelie spunŭ de aceastea, așa grăindŭ:***

BDD-V1135 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:52 UTC)

(Evanghelie) Doi oameni duseră-se în besearecă, să se roage: unulŭ ***amu*** *farisei, iară altulŭ mitariu.* (CORESI 1581: 14).

Observăm anticiparea discursului direct prin *verba dicendi* ***spunŭ***, ***grăindŭ*** și prin indicarea clară a sursei: ***înseșŭ cuvintele ale ceștii evanghelie***. Secvența intitulată *Evanghelie* este o citare a primului verset care prezintă o modificare minoră prin adăugarea unui cuvânt care nu modifică sensul textului, ci accentuează opoziția creată: *unulŭ* ***amu*** *farisei, iară altulŭ mitariu*.

(2) *(Evanghelie) Fariseiulŭ* ***stătŭ*** *așa, întru elu, și se ruga: «Doamne, laudă ție dau, că nu sântŭ ca alalți oameni, nederepți, răpitori, curvari, sau ca cestŭ mitariu.»* (CORESI 1581: 15).

În citarea acestui verset apar alte tipuri de modificări, anume schimbarea timpului verbal și suprimarea unei conjuncții: *Fariseiulŭ* ***stătŭ*** *așa* în loc de ***E*** *fariseiulŭ* ***sta*** *așa*.

Din cadrul pasajului intitulat *Tâlcŭ* citățm doar:

(3) *Și cuvintele lui den începutŭ avea chipŭ de omŭ bunŭ și de înțeleptŭ, că* ***grăiia*** *amu:* ***«Doamne, mulțemescu-ți!».*** *Iar după aceastea câte zicea, toate prea cu înălțare și cu trufă împlute era.* ***Nu zicea amu că «tu m'ai făcutŭ, Doamne, și cu ajutoriulŭ tău slobozescu-mă de toată nedereptatea și de răpire și de alalte reale»****, ce* ***toate ispravele părea-i-se cu putearea luișŭ că le-au isprăvitŭ*** (CORESI 1581: 15).

Discursul direct este indicat și aici printr-un *verb dicendi* – ***grăiia***, dar, de data aceasta, se recurge la citarea prin sinonimie – ***Doamne, mulțemescu-ți!*** – în loc de *Doamne, laudă ție dau…* În același timp, observăm suprimarea unei părți din verset: ***că nu sântŭ ca alalți oameni, nederepți, răpitori, curvari, sau ca cestŭ mitariu***.

În fragmentul ***Nu zicea amu că «tu m'ai făcutŭ, Doamne, și cu ajutoriulŭ tău slobozescu-mă de toată nedereptatea și de răpire și de alalte reale»*** întâlnim ceea ce se cheamă stil direct legat, o construcție neliterară astăzi, în care verbul de declarație ***(nu) zicea*** este urmat de conectorul ***că*** (marcă a subordonării sintactice) și de o reformulare a cuvintelor atribuite imaginar fariseului, care însă păstrează deicticele și mărcile oralității. În continuarea tâlcuirii acestui verset întâlnim și discursul narativizat: ***toate ispravele părea-i-se cu putearea luișŭ că le-au isprăvitŭ*** redând pasajul *că nu sântŭ ca alalți oameni, răpitori, nederepți, curvari, sau ca cestŭ mitari*.

(4) *(Evanghelie) Postescu-mă de doao ori în săptămână și a-zeacea dau den totŭ câtŭ* ***amŭ!*** (CORESI 1581: 16).

În reproducerea acestui verset apare din nou citarea prin sinonimie lexicală (parțială): *den totŭ câtŭ* ***amŭ*** în loc de *den totŭ câtŭ câștigŭ*.

(5) *(Tâlcŭ)* Din tâlcuirea versetului citățm doar: *Cu aceastea* ***grăiia*** *fariseiulŭ* ***că «sântŭ răpitori și nederepți, iar eu zeciuescŭ totŭ câtŭ amŭ»*** (CORESI 1581: 16).

După verbul de declarație ***grăiia*** urmează, la fel ca mai sus, conectorul ***că*** și reformularea cuvintelor fariseului, într-un stil direct legat: ***sântŭ răpitori și nederepți, iar eu zeciuescŭ totŭ***

BDD-V1135 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:52 UTC)

câtŭ amŭ (fragment corespunzător pentru *alalți oameni, răpitori, nedereptși… a-zeacea dau den totŭ câtŭ câștigŭ*).

(6) *(Evanghelie) Iară mitariulŭ sta departe, nu vrea nici ochii săi să-șŭ rădice la ceri, ce ucidea pieptulŭ lui, grăiia: «Doamne, milostivŭ fii mie, păcătosulŭ». **Adevărŭ** grăescŭ voao, că deștinse acesta dereptatŭ în casa lui, **decâtŭ cesta alaltŭ**. **Derep'ce că totŭ carele-șŭ înalță sine, pleacă-se, iară carele se pleacă, înălță-se*** (CORESI 1581: 17).

În citarea acestui verset este suprimată conjuncția din fragmentul ***și*** *nu vrea*, apoi este adăugat cuvântul ***adevărŭ*** pe lângă *grăescŭ voao*, această expresie fiind specifică textului *Evangheliei*. Se suprimă adverbul *mai vârtosŭ (de alaltŭ)* rămânând doar comparația ***decâtŭ cesta alaltŭ***, realizată prin sinonimie contextuală lexico-morfologică. Pasajul ***Derep'ce că totŭ carele-șŭ înalță sine, pleacă-se, iară carele se pleacă, înălță-se*** redă prin același tip de sinonimie lexico-morfologică segmentul *că toți cine se înalță, pleacă-se, e cine se va pleca, de sine înălța-se-va*.

În explicarea unuia dintre versete întâlnim adăugarea unor elemente noi atât la relatarea în stil indirect, cât și la citatul propriu-zis:

(7) (Tâlcŭ) *Se ucidea în pieptŭ **și inema-șŭ răniia. Și cu multă înfrângere și cu milă** grăiia: «Doamne, milostivŭ fii mie, păcătosulŭ!*» (CORESI 1581: 17).

2.2. *Varlaam*

Predica lui Varlaam începe, la fel ca la Coresi, cu pericopa evanghelică a duminicii, urmată de „învățătură”:

Dzise Domnul pilda aceasta: Doi oameni întrară în beseareca să să roage, unul fariseu, iară altul vamăş. Deci fariseul stătu şi aşea să ruga întru sine: «Doamne, dau ție laudă că nu sâmt ca alalți oameni apucători, nedirepți, curvari, sau ca acest vamăş. Postescu-mă de doao ori într-o săptămână şi dau a dzeacea din tot cât agonisesc.» Iară vamăşul sta departe, nu vrea nice ochii să-ş rădice către ceriu, ce să bătea în piept şi dzicea: «Doamne, milostiv fii mie păcătosului!». Iară grăesc voaă că pogoră acesta mai direpț în casa sa, decât acela; că hiecine cela ce să va înălța smeri-să-va, iară cela ce să va smeri înălța-să-va. (VARLAAM II: 7).

După partea introductivă la *Învățătură pentru fariseu şi pentru vamăş* urmează citarea pe rând a versetelor şi interpretarea lor, însă, spre deosebire de *Cazania* coresiană, cele două secvențe nu mai sunt delimitate sub titlurile *Evanghelie* și *Tâlcŭ*.

(8) *Aceasta ne învață pre noi Dumnedzău astădzi, de **grăiaște** cu pildă şi **dzice** aşea: «Doi oameni intrară în beseareca să să roage»*. (VARLAAM II: 8).

Se observă prezența celor două *verba dicendi* ***grăiaște*** și ***dzice***, construcție specifică *Evangheliilor*. Autorul nu citează versetul întreg, ci doar prima parte, pentru a interpreta imediat semnificațiile:

BDD-V1135 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:52 UTC)

(9) *Căci că doaă ceate de oameni sâmt în lume, adecă direpții şi păcătoşii. Pentr-aceea ca de doi oameni grăiaşte Dumnedzău. Pentru direpți aduce la mijloc pre fariseu […] Iară pentru păcătoşi aduce pre vamăş…* (VARLAAM II: 8).

Adaugă imediat și a doua parte a versetului:

(10) *Cu atitea răutăți întră vamăşul acela în besearecă, cum* ***dzice svânta evanghelie****: „Doi oameni întrară în besearecă, să să roage“. Şi dup-aceia arată şi ce oameni au fost, de* ***dzice****: „unul fariseu, iară altul vamăş“.* (VARLAAM II: 8).

Citarea exactă e semnalată atât prin verbul declarativ ***dzice***, cât și prin indicarea sursei: ***svânta evanghelie***.

(11) ***Aceşti doi întrară să să roage lui Dumnedzău pentru păcatele sale****. Deci ascultați şi ruga lor în ce chip fu.* ***Fariseul stătu şi să rugă cu mândrie****, de* ***dzise*** *aşea:* ***«Mulțămăscu ție, Doamne, Dumnedzăul mieu, că nu sâmt ca alți oameni»****. Decât toți oamenii să făcu pre sine mai svânt. Şi încai* ***nu dzise că «nu sâmt ca unii oameni»****, ce* ***dzise că nu iaste ca toți oamenii: apucători, nedirepți, curvari****. Pre toți făcu nedirepți, numai pre sine să află direpț; pre toți-i găsi curvari, numai pre sine curat şi fără de păcate. Şi nu-*i sosi *numai atâta, ce încă osindi şi pre vamăş, că-l vădzu rugându-se şi el lui Dumnedzău şi* ***dzise: «Nu sâmt nice ca cest vamăş păcătos»****. Nu să rugă pentru sine întăiu, dup-aceia să să roage şi pentru cel păcătos, ce numai cât întră în besearecă osindi şi pre vamăş, şi pre alți oameni pre toți, numai pre sine să lăudă şi să avu bun înaintea lui Dumnedzău. Şi începu a-ş număra lucrurile ceale bune şi* ***a dzice****:* ***«Postescu-mă de doaă ori într-o săptămână şi dau a dzeacea din toate cât agonisesc»****. Într-aceaia vreame avea obicină Jidovii de postea doaă dzile într-o săptămână şi dau besearicei a dzeacea din tot cât avea. Pentr-aceea şi* ***fariseul acela să lăuda că posteaşte şi dă a dzeacea lui Dumnedzău din tot din cât are****…* (VARLAAM II: 8-9).

Pasajul constituie o îmbinare a mai multor tipuri de discurs raportat:

− ***Aceşti doi întrară să să roage lui Dumnedzău pentru păcatele sale***. (discurs narativizat);

− ***Fariseul stătu şi să rugă cu mândrie****, de* ***dzise*** *aşea* (discurs narativizat);

− ***«Mulțămăscu ție, Doamne, Dumnedzăul mieu, că nu sâmt ca alți oameni»*** (discurs direct – citare prin sinonimie lexicală);

− ***nu dzise că «nu sâmt ca unii oameni»*** (discurs direct legat, discurs narativizat);

− ***dzise că nu iaste ca toți oamenii: apucători, nedirepți, curvari*** (discurs indirect)**;**

− ***dzise: «Nu sâmt nice ca cest vamăş păcătos»*** (discurs direct, discurs narativizat);

− ***a dzice****:* ***«Postescu-mă de doaă ori într-o săptămână şi dau a dzeacea din toate cât agonisesc»*** (discurs direct – citare exactă);

− ***fariseul acela să lăuda că posteaşte şi dă a dzeacea lui Dumnedzău din tot din cât are*** (discurs narativizat, discurs indirect).

Redăm acum un alt pasaj remarcabil prin modalitățile de realizare a discursului raportat, cu mențiunea că Varlaam traduce acest pasaj din *Comoara* lui Damaschin Studitul, mai precis din cuvântarea a XXI-a consacrată *Duminicii Vameşului şi a Fariseului*, inspirându-se și din *Evanghelia învățătoare* a lui Kiril Trankvilion-Stavroveț̦ki (Varlaam I: 439-442):

BDD-V1135 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:52 UTC)

(12) *Ascultaţi de-acmu şi ruga vamăşului, carele-ş adusă aminte de păcatele sale şi stătu departe şi să ucidea în piept şi cu aceaste cuvinte să ruga şi grăiia: «Doamne, curăţeaşte-mă mene păcătosul, că nu sâmt destonic să stau şi să caot cu ochii miei către ceriu pentru mulţimea păcatelor meale, că s-au înmulţit fărădelegile meale mai vărtos decât năsipul măriei, şi răutăţile meale au covrâşit preste părul capului mieu. Înaintea ta stau strâmbătăţile meale, Audz că carţile să vor deşchide şi vor hi scrise toate suspinile săracilor. Nu iaste nice un lucru, nice un gând să nu ştii tu, Dumnedzăul mieu. A răspunde n-am vreame, a fugi n-am unde. În ceriu nu-i loc, în pământ mă tem să nu mă cumva înghiţă, vădzând faptele meale ceale reale. Pentr-aceea am curs către tine, milostive despuitoare şi iubitor de oameni Doamne, şi cu lacrămi mă rog curăţeaste-mă mene păcătosul. Multe sâmt păcatele meale, ce mila ta iaste mai mare. De la oameni nu iaste putinţă ca să mă spăsăsc eu, iară milosivirei tale iaste putinţă ş-aceasta. Că pentru păcătoşi ai venit din ceriu pre pământ, ca să-i chemi spre pocăinţă. Deci nu mă lăsa nice pre mene în deşert, ce mă priimeaşte şi pre mene ce cadz cu smerenie şi cu lacrămi către Svenţia Ta»*. (VARLAAM II: 9-10).

La începutul pasajului întâlnim discursul narativizat: *ruga vamăşului, carele-ş adusă aminte de păcatele sale şi stătu departe şi să ucidea în piept şi cu aceaste cuvinte să ruga şi grăiia*. Ruga vameşului, sub forma unui discurs direct, este, de fapt, o dezvoltare a ideii din scurta rugăciune *«Doamne, milostiv fii mie, păcătosului»*: este o citare care recurge la sinonimie lexicală (parţială) *«Doamne, **curăţeaşte-mă** mene păcătosul»* şi o citare coruptă prin adăugarea a numeroase elemente noi preluate din alte rugăciuni de pocăinţă, din alte locuri din *Noul Testament* şi din *Psalmi*:

− ***că nu sâmt destonic să stau şi să caot cu ochii miei către ceriu pentru mulţimea păcatelor meale*** – cf. *Rugăciunile înainte de dumnezeiasca împărtăşire, Rugăciunea întâi, a Sfântului Vasile cel Mare – şi nu sînt destoinic să caut spre nălţimea slavei Tale* (CEASLOV: 494);

− ***că s-au înmulţit fărădelegile meale mai vărtos decât năsipul măriei şi răutăţile meale au covrâşit preste părul capului mieu*** – cf. *Rugăciunile înainte de dumnezeiasca împărtăşire, Rugăciunea a patra, a Sfântului Simeon Metafrastul – vezi că s-au înmulţit mai mult decât perii capului mieu fărădelegile maele […] Şi ştiu, Doamne, că fărădelegile meale au covîrşit capul meu* (CEASLOV: 500-501);

− ***Multe sâmt păcatele meale, ce mila ta iaste mai mare.*** – cf. *Rugăciunile înainte de dumnezeiasca împărtăşire, Rugăciunea a patra, a Sfântului Simeon Metafrastul – Şi ştiu, Doamne, că fărădelegile meale au covîrşit capul mieu, ci iaste neasemănată mulţimea îndurărilor Tale, şi mila bunătăţii Tale ceii fără de răotate iaste nespusă* (CEASLOV: 501);

− ***De la oameni nu iaste putinţă ca să mă spăsăsc eu, iară milosivirei tale iaste putinţă ş-aceasta.*** – cf. Luca 18: 27 – *Ceale ce nu să pot la oameni, să pot de la Dumnezău*. (BIBLIA 1688: 806);

− ***milostive despuitoare şi iubitor de oameni Doamne […] Deci nu mă lăsa nice pre mene în deşert, ce mă priimeaşte şi pre mene ce cadz cu smerenie şi cu lacrămi către Svenţia Ta***. – cf. *Rugăciunile înainte de dumnezeiasca împărtăşire, Rugăciunea întâi, a Sfântului Vasile cel Mare – pentru aceasta, mă priimeaşte şi pre mine, Iubitoriule de oameni, Hristoase…* (CEASLOV: 495);

− ***Înaintea ta stau strâmbătăţile meale, Audz că carţile să vor deşchide şi vor hi scrise toate suspinile săracilor. Nu iaste nice un lucru, nice un gând să nu ştii tu, Dumnedzăul***

BDD-V1135 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:52 UTC)

mieu. – cf. Psalmul 138: 16 – *Cel nefăcut al mieu au conoscut ochii Tăi şi pre cartea Ta toţi se vor scrie* (BIBLIA 1688: 426);

− A răspunde n-am vreame, a fugi n-am unde. În ceriu nu-i loc, în pământ mă tem să nu mă cumva înghiţă, văzând faptele meale ceale reale. – cf. Psalmul 138: 7-8 – *Unde voiu mearge de cătră Duhul Tău, şi de cătră faţa Ta unde voiu fugi? De mă voiu sui la ceriu, Tu acolo eşti; de mă voiu pogorî la iad, eşti de faţă* (BIBLIA 1688: 425).

Ultimul verset apare mai întâi reformulat (discurs narativizat):

(13) ***Că pre fariseu micşiură-l, căci că să îndireptă pre sine, iară pre vamăş îndireptă-l, pentru căci că să osindi pre sine***. (VARLAAM II: 10).

şi apoi citat cu adăugarea unor elemente noi (discurs direct):

(14) *Ascultaţi ce* ***grăi*** *Dumnedzău dinşii de-amândoi: «****Adevăr grăiesc voaă că vamăşul acesta pogoră în casa sa mai direpт decât fariseul acela, căci că fiecarele cine să va înălţa pre sine smeri-să-va, şi cine să va smeri înălţa-să-va»***.** (VARLAAM II: 10).

2.3. ***Antim Ivireanul***

Spre deosebire de textele omiletice precedente, în *Didahiile* lui Antim Ivireanul nu mai întâlnim nici citarea la început a pericopei evanghelice a zilei, nici citarea fiecărui verset în parte însoţită de interpretarea lui. În *Cuvântul de învăţătură* la *Duminica vameşului* singurul citat din *Parabola vameşului şi a fariseului* este următorul:

(15) *Şi putem lua pildă şi de pe vameşul acest de astăzi, ce pomeneşte sfânta Evanghelie, că bătându-ş pieptul şi zicând cu credinţă:* ***«Doamne, fii milostiv mie, păcătosului»*** *să pogorî îndreptat.* (IVIREANU: 26).

Din întreaga parabolă, Antim Ivireanul reţine esenţialul, anume rugăciunea vameşului: ***Doamne, fii milostiv mie, păcătosului***. Predica sa este construită, de fapt, pornind de la acest citat, care funcţionează ca o lemă (Mazilu 2004: 377). Rugăciunea vameşului relevă ideea fundamentală a predicii: creştinii trebuie să îşi asume smerenia vameşului pentru că nu au nici credinţă, nici nădejde, nici dragoste.

3. Concluzii

În concluzie, discursul raportat la *Parabola vameşului şi a fariseului* este prezent în cele trei texte omiletice analizate doar în predicile ţinute în *Duminica vameşului şi a fariseului*, nu şi în alte predici. În *Cazaniile* lui Coresi şi Varlaam, remarcăm citarea fiecărui verset în parte însoţită de exegeză. Formele de discurs raportat prezente în aceste două texte sunt: discursul direct, discursul indirect, discursul narativizat şi discursul direct legat. La Antim Ivireanul, omilia fiind tematică, nu exegetică, şi, în acelaşi timp, o operă originală, nu o traducere, discursul raportat la *Parabola vameşului şi a fariseului* are o pondere mult mai mică în textul predicii, însă citatul, trunchiat, reprezintă esenţa parabolei.

BDD-V1135 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:52 UTC)

IZVOARE

BIBLIA 1688 = *Biblia adecă Dumnezeiasca Scriptură a Vechiului şi Noului Testament*, tipărită întâia oară la 1688 în timpul lui Şerban Vodă Cantacuzino Domnul Ţării Româneşti, retipărită după 300 de ani în facsimil şi transcriere cu aprobarea Sfântului Sinod şi cu binecuvîntarea Prea Fericitului Părinte Teoctist Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, Bucureşti, 1988, Editura Institutului Biblic şi de Misiune al BOR.

CEASLOV = *Ceaslov*, Târgovişte, 1715.

CORESI 1561 = *Tetraevanghelul tipărit de Coresi: Braşov, 1560-1561* comparat cu Evangheliarul lui Radu de la Măniceşti, 1574, Florica Dimitrescu (ed.), 1963, Bucureşti, Editura Academiei Republicii Populare Române.

CORESI 1581 = Coresi, *Carte cu învăţătură (1581)*, Sextil Puşcariu, Alexie Procopovici (ed.), 1914, vol. I, *Textul*, Bucureşti, Atelierele grafice Socec & Co.

IVIREANU = Antim Ivireanul, *Opere. Didahii*, Gabriel Ştrempel (ed.), 1997, Bucureşti, Editura Minerva.

VARLAAM = Varlaam, *Carte românească de învăţătură, Duminicile preste an şi la praznice împărăteşti şi la svenţi mari, I. Studiul, II. Textul*, Stela Toma (ed.), 2011-2012 / 2013, [prefaţă şi studiu de Dan Zamfirescu], Bucureşti, Editura Roza Vânturilor.

BIBLIOGRAFIE

Bălăşoiu, Cezar, 2004, *Discursul raportat în textele dialectale româneşti*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.

Cartojan, Nicolae, 1980, *Istoria literaturii române vechi*, Bucureşti, Editura Minerva.

Chiricu, Iuliana, 2009, *Trăsături şi funcţii ale discursului raportat în interacţiunea verbală*, Teză de doctorat, coord. ştiinţific Liliana Ionescu-Ruxăndoiu, Universitatea din Bucureşti.

Chirilă, Adina, George Bogdan Ţâra, 2012, „Notes on Quoting Technique in Gospels and Its Reflection in the Romanian Translations of the New Testament (Despre tehnica citării în textul Evangheliilor şi reflectarea ei în traducerile biblice româneşti)", în Alexandru Gafton, Sorin Guia, Ioan Milică (ed.) 2012: 39–53.

Chivu, Gheorghe, 1997, *Civilizaţie şi cultură. Consideraţii asupra limbajului bisericesc actual*, Bucureşti, Editura Academiei Române.

Coteanu, Ion, 1961, *Româna literară şi problemele ei principale,* Bucureşti, Editura Ştiinţifică.

Gafton, Alexandru, Sorin Guia, Ioan Milică (ed.), 2012, *Text şi discurs religios. Lucrările Conferinţei Naţionale „Text şi discurs religios". Iaşi, 10-12 noiembrie 2011, ediţia a IV-a*, Iaşi, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", pe site-ul http://www.cntdr.ro.

Guţu Romalo, Valeria (coord.), 2008, *Gramatica limbii române*, vol. I-II, Bucureşti, Editura Academiei Române, 2008 [GALR].

Gordon, Vasile, 2001, *Introducere în omiletică*, Bucureşti, Editura Universităţii din Bucureşti.

Mazilu, Horia Dan, 2004, *Recitind literatură română veche*, Bucureşti, Ager.

Pană Dindelegan, Gabriela, (coord.), 2010, *Gramatica de bază a limbii române*, Bucureşti, Editura Univers Enciclopedic Gold [GBLR].

Rosier, Laurence, 2009, *Le discours rapporté. Histoire, théories, pratiques*, Paris, Bruxelles, De Boeck & Larcier s.a., Département Duculot.

Sălăvăstru, Constantin, 2003, *Teoria şi practica argumentării*, Iaşi, Polirom.

BDD-V1135 © 2014 Editura Universităţii din Bucureşti
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:52 UTC)

REPORTED SPEECH IN *CAZANII*

(*Abstract*)

In this paper, we illustrate the reported speech with examples from three Romanian homiletic texts: Coresi – *Carte cu învățătură*, Varlaam – *Carte românească de învățătură* and Antim Ivireanul – *Didahii.* We analyse a fragment from *Gospel of Luke – The Parable of the Publican and the Pharisee*. At Coresi and Varlaam, we observe the quotation of each verse followed by exegesis. The reported speech forms in these two texts are: direct speech, indirect speech, narrative speech and direct related speech. At Antim Ivireanul, the reported speech is less used, but the quotation, truncated, represents the essence of the parable.

BDD-V1135 © 2014 Editura Universității din București
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.142 (2026-11-14 12:53:52 UTC)